

Temat: Dom Pamięci: historia Arnsztajnow. Warsztaty literackie – Piszemy scenariusz filmowy

Autor: Aleksandra Zińczuk

** Ten warsztat warto zrealizować w oparciu o cykl warsztatów historycznych i literacko-radiowych [patrz: dompamieci.teatrnn.pl]**

Część I

Część teoretyczna z elementami praktyki

Czas: Poszczególne części/ zadania można podzielić na cykl kilkunastu warsztatów po 2-3 h.

Cele:

- * uczestnicy tworzą scenariusz filmowy do krótkiej (do 5 min) opowieści o lubelskiej rodzinie Arnsztajnow;
- * uczestnicy poznają historię poprzez losy jednej rodziny;
- * uczestnicy zapoznają się z formami i konstrukcjami pisarskimi;
- * uczestnicy uczą się sposobu upamiętniania historii poprzez sztukę (*community arts*).

Temat: Opowieść o przedwojennym Lublinie

Prowadzący wprowadza uczestników w historię Lublina okresu międzywojennego [patrz: Cykl warsztatów historycznych – scenariusz i załączniki].

Dyskusja wyjściowa: jak wyglądała Polska, Lublin i Lubelszczyzna przed II wojną światową? Aby młodzież zrozumiała kontekst życia, pisarstwa i zaangażowania społecznego Franciszki Arnsztajnowej, musi zrozumieć, w jakich czasach żyła pisarka. Prowadzący w trakcie dyskusji powinien zatem zdefiniować znaczenie takich pojęć jak na przykład: wielokulturowość,

zasymilowani Żydzi, Lublin jako „żydowski Oksford” i „Jerozolima Królestwa Polskiego”, Polska Organizacja Wojskowa.

Zadanie 1: praca w 2 grupach

Uczestnicy analizują materiały edukacyjne dotyczące życia Franciszki Arnsztajnowej i jej rodziny [Załącznik 1, 1a]. Pierwsza grupa zastanawia się, jakim materiałem źródłowym, który mógłby zostać wykorzystany w trakcie tworzenia scenariusza, a następnie przy realizacji filmu (fotografie, wywiady, historie mówione, mapy, filmy, audycje radiowe, rękopisy), dysponuje. Jednocześnie druga grupa odnotowuje, jakie są ograniczenia dokumentów, czego nie można wykorzystać, czego brakuje, a co można opisać na podstawie wyobraźni. Uczestnicy zastanawiają się nad wyborem formy filmu (fabuła, dokument).

Zadanie 2: Piszemy newsa

Uczestnicy po zapoznaniu się z materiałami mają napisać newsa informacyjnego o bohaterce filmu, Franciszce Arnsztajnowej. W ten sposób młodzież utrwala wiedzę o poznawanej postaci skuteczniej niż tylko słuchając wykładu prowadzącego. Przy tym zadaniu dodatkowo nabiera kompetencji dziennikarskich.

Czas zadania: 15 minut. Następnie uczestnicy odczytują swoje newsy – tu rolę prowadzącego jest wychwycić niezdarności językowe, stereotypy w języku. Prowadzący dopowiada to, czego uczestnicy nie ujęli, czego nie mogli wiedzieć, a co może być istotne dla zrozumienia życia bohaterki.

Zadanie 3: Piszemy opowieść

Uczestnicy zwiedzają wystawę Pamięć Miejsca w Bramie Grodzkiej lub oglądają pokaz przedwojennych zdjęć Lublina [materiały na stronie:<http://tnn.pl/ikonografia.php>]

Następnie każdy uczestnik pisze opowieść na temat wybranego elementu z wystawy lub detalu fotograficznego, np. jednej osoby ze starej fotografii. Jeszcze raz, wspólnie, grupa zastanawia się nad wyborem formy filmu dokumentalnego czy fabularnego.

Dyskusja:

Wstępnie uczestnicy starają sobie odpowiedzieć na pytania: o czym ma być film? co chce się pokazać? jaki ma spełniać cel? dla kogo jest przeznaczony?

Zadanie 4:

Przy krótkim czasie realizacji zadania okaże się, że najprostszą formą jest wybór filmu

dokumentalnego; fabularny wymagałby więcej starań, inwencji, pracy nad nowelą filmową, itp. Jednym z celów cyklu warsztatów jest podkreślenie rangi dokumentu jako takiego, dobrze więc, żeby młodzież sama doszła do wniosku, że najlepszą tutaj formą byłby dokument, z ewentualnymi fabularyzowanymi scenami.

Uczestnicy ustalają główne wyznaczniki scenariusza filmu dokumentalnego. Grupa stara się w punktach rozisać plan opowieści do zekranizowania. Zapoznaje się z wyznacznikami scenariusza filmowego i konkretnymi przykładami (np. Krzysztofa Kieślowskiego, Sławomira Mrożka, wypowiedziami scenarzystów), a także z komputerowym programem do pisania scenariusza. Przydatne materiały:

<http://www.youtube.com/watch?v=PQpMIKtIvv0>

<http://piotrweresniak.com/2009/04/11/alchemia-scenariusza-filmowego/>

<http://piotrweresniak.com/2010/03/15/jak-napisac-nowele-filmowa/>

<http://www.stopklatka.pl/wywiady/wywiad.asp?wi=27169>

<http://www.carproject.pl/jak-pisac-scenariusz.html>

http://www.tipy.pl/artikul_2153_jak-napisac-scenariusz-filmowy.html

http://www.mechatronika.edu.pl/pub/Instrukcje/techniki_multi/TM_001-014.pdf

- Raymond G. Frensham, *Jak napisać scenariusz*, przeł. Paweł Wawrzyszko, postł. Tadeusz Lubelski, Kraków 1998.
- Krzysztof Kieślowski, *Scenariusz na podstawie opowiadania Kazimierza Orłosa "Wielbłąd"*, wstęp i koment. Jerzy Stuhr, Kraków 2000.
- Sławomir Mrożek, *Jak zostałem filmowcem*, Warszawa 2004.
- Robin U. Russin, William Missouri Downs, *Jak napisać scenariusz filmowy*, tłum. Ewa Spirydowicz, Warszawa 2005.

Część II

Część praktyczna

Zadanie 1: Piszemy reportaż.

Uczestnicy idą w miejsca związane z życiem i twórczością bohatera filmu. Robią fotoreportaż. Fotografują i starają się użyć formy reportażowej do przedstawienia obecnej sytuacji miejsc, istniejących bądź nieistniejących, związanych z bohaterką. Pisząc reportaż, pamiętamy o wyznacznikach reportażu: nie zmyślamy, nie wydajemy sądów [więcej w Załączniku nr 3]

Zadanie 2: Głośne czytanie.

Prowadzący przygotowuje fragmenty literackiej rekonstrukcji losów bohaterów. Każdy uczestnik na zmianę czyta po fragmencie zbeletryzowanych wspomnień. Przydatna literatura: Hanna Krall, *Wyjątkowo długa linia*, Warszawa 2005; Waław Gralewski, *Ogniste koła*, Lublin 1968; Konrad Bielski, *Most nad czasem*, Lublin 1963 [Załącznik nr 2] oraz historia mówiona [Załącznik nr 1]. Po przeczytaniu i wysłuchaniu wspomnień, uczestnicy analizują różnice pomiędzy żywą historią (wspomnienie wnuczki) a zbeletryzowanymi wspomnieniami. Następnie wspólnie na dużym kartonie rozrysowują relacje pokrewieństwa w rodzinie Arnsztajnow. Można to zrobić w postaci drzewa genealogicznego [Załącznik nr 5].

Zadanie 3: Praca redaktora.

Uczestnicy zestawiają literaturę z narracją świadka historii [w tym wypadku: wnuczki bohaterki – nagranie Janiny Arnsztajn-Titkow – Załącznik nr 1]. Dokonują wyboru wypowiedzi, które mogłyby stanowić tkanę materiału dźwiękowego w filmie. Redagują transkrypcję wypowiedzi (dostępna w Archiwum Historii Mówionej Teatru NN), następnie dokładnie wypisują czas trwania poszczególnych wypowiedzi, które będą montowane (zapoznanie się z materiałem audio – www.dompamieci.teatrnn.pl). Będzie to potrzebne w kolejnych zadaniach po to, aby uczestnicy zdali sobie sprawę z czasu i proporcji przekazywania informacji, ich współzależności z obrazem.

Dyskusja: Stawiamy sobie cele.

Uczestnicy ponownie odpowiadają na pytania: o czym ma być film? co chce się pokazać? jaki ma spełniać cel? dla kogo jest przeznaczony?

Zadanie 4: Uruchamiany wyobraźnię.

Uczestnicy przeglądają swoje reportaże, zwracają uwagę, kto uchwycił wyjątkowe miejsce, wybierają miejsca, w których zleciliby operatorowi kręcenie scen do filmów.

Zadanie 5: Ustalenie planu

Uczestnicy zastanawiają się nad koncepcją fabuły: ustalają początek, środek i koniec oraz proporcje czasowe między nimi, odnajdują istotę opowieści – konflikty (to może być śmierć bohaterki, laska przynosząca nieszczęście rodzinie, śmierć samobójcza drugiej żony Janka Arnsztajna itp.). Wybierają postaci, jakie mają się pojawić w filmie. O ile to możliwe, charakteryzują ich profil, wygląd, portret psychologiczny. Wypisują detale, rekwizyty, czas i miejsce każdej sceny.

Zadanie 6: Konstrukcja monologów i dialogów

Uczestnicy dzielą opowieść na poszczególne sceny, z dokładnym opisem, gdzie się rozgrywa akcja, w jakim czasie, kto bierze w niej udział. Uczestnicy w parach mają za zadanie napisać dialogi do poszczególnych scen. Przykładowo:

- Franciszka Arnsztajnowa opowiada w 1 osobie; opowiada wnuczce o rodzinie: wspomnienie o swojej matce, pisarce, ojcu, który walczył w powstaniu, o mieszkającym w Paryżu bracie Emilu – kim byli, krótko;
- Franciszka Arnsztajnowa opowiada w 1 osobie; opowiada wnuczce o działalności niepodległościowej, jaka miała miejsce na Żłotej 2 – kilka zdań;
- Franciszka Arnsztajnowa opowiada w 1 osobie; wspomina, jak do domu na Żłotej przychodzili literaci – kilka zdań;
- Czechowicz i Janek Arnsztajn rozmawiają o lasce; Janek chce ją zabrać do domu, Czechowicz mu odradza – kilka zdań;
- monolog Janiny na grobie Janka tuż przed popełnieniem śmierci samobójczej – kilka zdań;
- kilka pytań, jakie mogłaby zadać wnuczka babci – Franciszce Arnsztajnowej, uwzględnić, w jaki sposób zadałaby te pytania;
- dialog między Franciszką Arnsztajnową a wnuczką – wnuczka prosi babcię, żeby opowiedziała o rodzinie i o patriotycznej historii domu – kilka zdań;
- Franciszka Arnsztajnowa opowiada w 1 osobie; opowiada wnuczce o rodzinie – jak umarł chory Janek Arnsztajn i jak zginęła jego druga żona Janka – kilka zdań.

Następnie uczestnicy głośno odczytują przygotowane teksty, sprawdzają, w czym tkwi trudność pisania scen dialogowych. Zastanawiają się, które dialogi można dopracować, a z czego należy zrezygnować, czy warto zastąpić monolog tekstem lektora. To istotny punkt warsztatów, który w naturalny sposób pokazuje kolejne alternatywy przy tworzeniu filmu: wypowiedzi bohaterów można zastąpić tekstem lektorskim lub szczegółowym doborem i opisem dźwięków, mimiki, gdyby uczestnicy zdecydowali się np. na film niemy. Warto zastanowić się, jak opisywalibyśmy poszczególne sceny, gdyby uczestnicy zrezygnowali z tekstu w ogóle, nawiązując do starego kina, tworząc niemy film, który zresztą byłby metaforą późniejszej głuchoty Franciszki Arnsztajnowej. Młodzież dokładnie odmierza i zapisuje czas trwania poszczególnych dialogów.

Zadanie 7: Przewodnik internetowy.

Uczestnicy za pomocą prostego narzędzia i portalu mapy.google.pl próbują stworzyć podstawowy internetowy przewodnik śladami bohaterki. Nanoszą na mapie Lublina punkty, z którymi wiąże się

życie bądź twórczość Franciszki Arnsztajnowej, opisują poszczególne miejsca lub dodają fotografie i cytaty.

To ćwiczenie ma pokazać jedną z metod narracji – jest dobrym przygotowaniem do kolejnego zadania. Zobacz przykład opowieści internetowych wykorzystanych w różnych projektach:

<http://teatrnn.pl/miastopoezji/node/198>

http://tnn.pl/mapy/lublin1931_lobodowski/

<http://tnn.pl/mapy/lublin1931/>

Zadanie 8: Tekst lektorski.

Z racji krótkiego czasu trwania warsztatów uczestnicy powinni wybrać najlepszą opcję dla filmu. Jeśli dialogi i monologi nie okazały się dobrze nakreślone, można z nich (zupełnie bądź częściowo) zrezygnować. Mając już opisy poszczególnych scen, to co odbiorca powinien w filmie usłyszeć, warto wówczas dopowiedzieć słowem, wykorzystując komentarz lektora.

Praca nad tekstem lektorskim: uczestnicy konstruują tekst przeznaczony dla lektora. Zawierają w nim informacje, które należy dopowiedzieć, a nie zostaną pokazane w poszczególnych scenach. Korzystają z utworów Franciszki Arnsztajnowej, które mogłyby we fragmentach pojawić się w stosownych miejscach zamiast "suchego" komentarza [Załącznik nr 4]. Dobierają odpowiedni, jednolity i lekki styl wypowiedzi lektora. Młodzież dokładnie odmierza czas trwania wypowiedzi lektora.

Zadanie 9:

Głośne czytanie scenariusza z podziałem na role. Ostatnie poprawki, notatki i sugestie.

Ewaluacja:

Jeśli jest możliwość uczestniczenia przy realizacji materiału filmowego, najlepiej, żeby uczestnicy brali w niej bezpośredni udział. Po zrealizowaniu materiału należy poświęcić czas na dyskusję ewaluacyjną: co się udało, co się nie udało? Gdzie można szukać przyczyn gorszych fragmentów filmu? Co sprawiło nam przyjemność podczas budowania tej opowieści? Czy założone przez uczestników cele zostały zrealizowane?

